

157. löggjafarþing 2025-2026.
Þingskjal 1168 — 649. mál.

Skýrsla

**forsætisráðherra um ráðstöfun lands og landsréttinda innan þjóðlendna
og tekna af gjöldum fyrir slík réttindi.**

(Lögð fyrir Alþingi á 157. löggjafarþingi 2025-2026.)

Skýrsla þessi er lögð fyrir Alþingi í samræmi við ákvæði 5. mgr. 3. gr. laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998. Þar segir að ráðherra skuli árlega gefa Alþingi skýrslu um ráðstöfun lands og landsréttinda innan þjóðlendna og tekna af gjöldum fyrir slík réttindi. Skýrslan er sú fimmtánda í röðinni á jafnmörgum árum.

1. Almenn um þjóðlendur.

Hinn 1. júlí 1998 tóku gildi lög um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta (hér eftir nefnd lögin eða þjóðlendulögin). Í lögunum er fjallað um hvernig fara skuli með þjóðlendur, þ.m.t. leyfisveitingar vegna nýtingar lands og landsréttinda innan þeirra og meðferð þess fjár sem fellur til og tengist þeirri nýtingu. Með lögunum var jafnframt sett á fót sjálfstæð stjórnsýslunefnd, óbyggðanefnd, sem ætlað er að kanna og skera úr um hvaða land-svæði teljast til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda. Forsætisráðherra fer með þau verkefni sem almennt fellur í hlut landeiganda að fjalla um og sinnir jafnframt öðrum stjórnsýsluskuldum, lögum samkvæmt. Sveitarstjórnir er jafnframt ætlað hlutverk við ráðstöfun lands og landsréttinda innan þjóðlendna.

Í 1. mgr. 3. gr. kemur fram sú meginregla að enginn megi hafa afnot af þjóðlendu fyrir sjálfan sig. Til slíkra afnota telst meðal annars að reisa mannvirki, hvers konar jarðrask sem og nýting hlunninda, vatns- og jarðhitaréttinda. Öll slík afnot eru leyfisskyld eins og nánar er mælt fyrir um í lögunum. Þetta er þó með þeirri undantekningu að þeir sem hafa nýtt land innan þjóðlendu sem afrétt fyrir búfénað eða haft þar önnur hefðbundin not sem afréttareign fylgja halda þeim rétti, sbr. 5. gr. laganna.

Leyfisveitingarhlutverkinu í þjóðlendum er skipt á milli ráðherra annars vegar og hlutaðeigandi sveitarstjórna hins vegar, sbr. 2. og 3. mgr. 3. gr. laganna. Leyfi ráðherra þarf fyrir nýtingu vatns- og jarðhitaréttinda, vindorku og fyrir hvers kyns aðgerðum og verkefnum sem miða að því að auka bindingu kolefnis eða draga úr losun kolefnis á svæði innan þjóðlendu sem skilgreint er fyrir slíka nýtingu lands í skipulagsáætlun hlutaðeigandi sveitarfélags skv. 2. mgr. 3. gr. sömu laganna. Skv. 4. mgr. 3. gr. er ráðherra jafnframt heimilt að ákvarða eða semja um endurgjald (leigu) fyrir nýtingu ofangreindra réttinda. Í kafla níu er fjallað nánar um samninga sem gerðir hafa verið á þessum grundvelli. Að öðru leyti þarf leyfi hlutaðeigandi sveitarstjórnar til að nýta land og landsréttindi innan þjóðlendu. Hér fellur undir öll önnur nýting en sú sem ráðherra er falið að veita leyfi fyrir. Sé nýting heimiluð til lengri tíma en eins árs gera lögin þó ráð fyrir að samþykki forsætisráðherra þurfi einnig fyrir nýtingunni, sbr. 2. málsl. 3. mgr. 3. gr. laganna. Þó þarf samþykki forsætisráðherra fyrir allri nýtingu náma og annarra jarðefna, óháð tímalengd. Sveitarstjórn er með sama hætti og ráðherra heimilt að semja um endurgjald vegna afnota sem hún heimilar að fengnu samþykki forsætisráðherra.

Sérákvæði eru í lögum nr. 58/1998 um ráðstöfun tekna af leyfum til nýtingar lands og landsréttinda, sem sveitarstjórnir veita og skal þeim varið til landbóta, umsjónar, eftirlits og annarra sambærilegra verkefna innan þjóðlendna. Það skilyrði er sett að tekjurnar renni til verkefna innan þjóðlendna í viðkomandi sveitarfélagi.

2. Störf óbyggðanefndar.

Óbyggðanefnd skipti meginlandinu upphaflega í 11 hluta sem auðkenndir voru sem svæði 1–11. Svæðum 7–10 var skipt frekar upp þannig að svæðin á meginlandinu urðu samtals sextán. Þá var sautjándi svæðið, sem var auðkennt sem svæði 12, utan strandlengju meginlandsins en innan íslenskrar landhelgi, þ.e. tók til eyja, skerja og annarra landfræðilegra eininga sem standa upp úr sjó á stórstraumsfjöru. Eitt svæði var tekið til meðferðar í einu.

Samkvæmt upplýsingum frá óbyggðanefnd hefur nefndin úrskurðað um mörk þjóðlendna á svæðum 1–12 sem hér segir, sjá yfirlitskort yfir stöðu þjóðlendumála í viðauka:

- Svæði 1: Uppsveitir Árnessýslu. Úrskurðir í málum nr. 1–7/2000 kveðnir upp 21. mars 2002.
- Svæði 2: Sveitarfélagið Hornafjörður. Úrskurðir í málum nr. 1–5/2001 kveðnir upp 14. nóvember 2003.
- Svæði 3: Rangárvallasýsla og Vestur-Skaftafellssýsla. Úrskurðir í málum nr. 1–9/2003 kveðnir upp 10. desember 2004.
- Svæði 4: Suðvesturland. Úrskurðir í málum nr. 1–6/2004 kveðnir upp 31. maí 2006.
- Svæði 5: Norðausturland. Úrskurðir í málum nr. 1–5/2005 kveðnir upp 29. maí 2007.
- Svæði 6: Austanvert Norðurland. Úrskurðir í málum nr. 1–5/2007 kveðnir upp 6. júní 2008.
- Svæði 7A (7 suður): Vestanvert Norðurland, syðri hluti. Úrskurðir í málum nr. 1–5/2008 kveðnir upp 19. júní 2009.
- Svæði 7B (7 norður): Vestanvert Norðurland, nyrðri hluti. Úrskurðir í málum nr. 1–2/2009 kveðnir upp 10. október 2011.
- Svæði 8A (8 norður): Húnavatnssýsla vestan Blöndu ásamt Skaga. Úrskurðir í málum nr. 1–5/2013 kveðnir upp 19. desember 2014.
- Svæði 8B (8 vestur): Mýra- og Borgarfjarðarsýsla að undanskildum fyrrum Kolbeinsstaðahreppi, ásamt Langjökli. Úrskurðir í málum nr. 1–5/2014 kveðnir upp 11. október 2016, 3. maí 2018 í enduruppteknum málum nr. 1–2/2014 og loks 21. júní 2019 í máli nr. 1/2014 eftir að málið var endurupptekið að nýju.
- Svæði 9A: Dalasýsla að undanskildum fyrrum Skógarstrandahreppi. Úrskurðir í málum nr. 1–3/2016 kveðnir upp 3. maí 2018.
- Svæði 9B: Snæfellsnes ásamt fyrrum Kolbeinsstaðahreppi og fyrrum Skógarstrandahreppi. Úrskurðir í málum nr. 1–4/2018 kveðnir upp 15. ágúst 2019.
- Svæði 10A: Strandasýsla ásamt fyrrum Bæjarhreppi. Úrskurður í máli nr. 1/2019 kveðinn upp 21. febrúar 2020.
- Svæði 10C: Barðastrandarsýslur. Úrskurðir í málum nr. 1–4/2020 kveðnir upp 22. desember 2020.
- Svæði 10B: Ísafjarðarsýslur. Úrskurðir í málum nr. 1–8/2021 kveðnir upp 30. ágúst 2023.
- Landsvæði sem voru til meðferðar skv. 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. Úrskurðir í málum nr. 1–5/2023 kveðnir upp 17. október 2024.
- Svæði 11: Austfirðir. Úrskurðir í málum nr. 1–4/2022 kveðnir upp 5. nóvember 2024.
- Svæði 12: Eyjar og sker. Úrskurðir í málum nr. 1–2/2025 voru kveðnir upp 22. desember 2025.

Meginverkefni óbyggðanefndar árið 2025, sneru að málum á svæði 12, á eyjum og skerjum. Á árinu var unnið að rannsókn þessara mála og úrskurðir kveðnir upp 22. desember 2025.

Eftir uppkvaðningu úrskurða á svæði 12 hefur óbyggðanefnd lokið umfjöllun um 17 af 17 svæðum, þ.e. öll svæði sem landinu var skipt í, og nefndin hefur því lokið hlutverki sínu samkvæmt þjóðlendulögum, þ.e. að úrskurða um mörk þjóðlendna og eignarlanda á landinu öllu.

Hinn 1. janúar 2026, féllu ákvæði þjóðlendulaga um óbyggðanefnd brott við gildistöku ákvæða þess efnis í lögum nr. 87/2024 um breytingu á þjóðlendulögum. Með því var óbyggðanefnd formlega lögð niður.

3. Störf ráðuneytisins.

Í töflu eitt má sjá yfirlit yfir helstu verkefni ráðuneytisins á sviði þjóðlendumála og samannburð á fjölda erinda sem skráð eru hjá ráðuneytinu á milli ára. Á síðasta ári voru 310 erindi skráð í málaskrá ráðuneytisins. Er það 16,1% aukning frá því sem var árið 2024, þegar 267 erindi voru skráð. Aldrei hafa jafn mörg erindi tengd þjóðlendumálum verið skráð í málaskrá ráðuneytisins á einu ári.

Helstu erindi á árinu 2025 voru umsagnir um skipulagstillögur, afmörkun lóða undir skála, gerð grunnsamkomulaga og drög að þeim ásamt erindum tengdum stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá, leyfi til nýtingar auðlinda og samþykki ráðuneytisins vegna leyfisveitinga sveitarfélaganna. Umsagnir um skipulagstillögur eru oft í kring um 35-40 erindi á ári. En á síðasta ári voru þær 45 talsins en árið 2024 voru þær einungis 29 talsins. Erindi tengd umsóknum um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá voru 33 talsins á síðasta ári en á árinu 2024 voru þær 28 talsins. Afmörkun lóða undir skála og tengd erindi voru 41 í fyrra en árið þar á undan voru þau 36 talsins. Almennar fyrirspurnir voru 22 talsins í fyrra en árið 2024 voru þær 17 talsins. Gunnsamkomulög um lóðir og drög að þeim voru 17 talsins í fyrra en á þar síðasta ári voru þau 19 talsins.

Tafla 1: Fjöldi erinda á árunum 2012–2025.

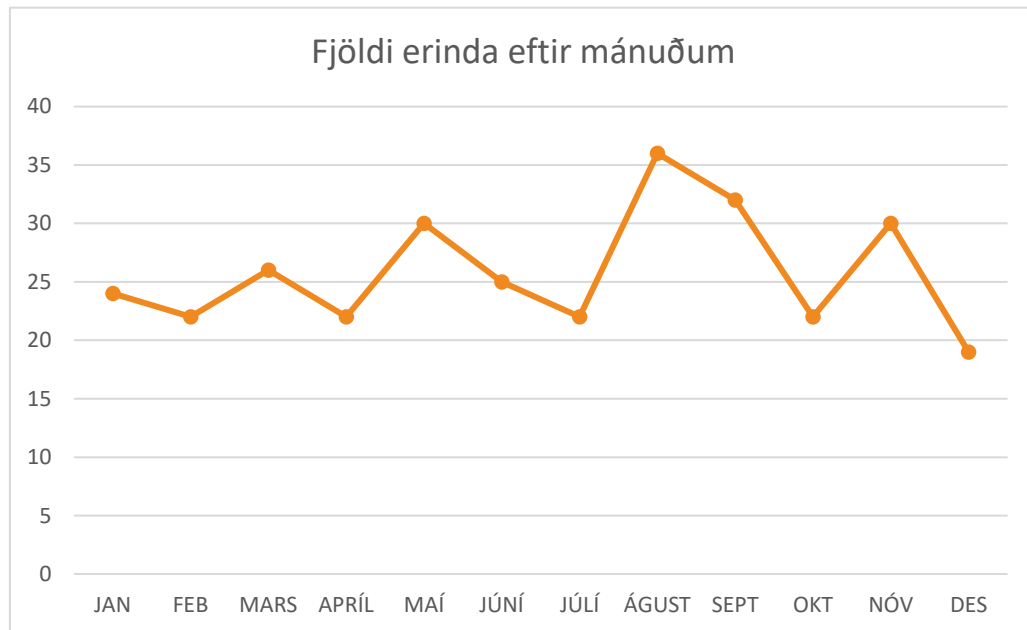
Tegund erindis	2025	2024	2023	2022	2021	2020	2019	2012–2018
Leyfi til rannsókna	8	6	2	4	1	0	0	26
Afmörkun lóða undir skála og tengd erindi	41	36	28	54	15	1	14	120
Leyfi til framkvæmda	16	6	10	5	17	6	14	55
Umsagnir um skipulagstillögur	45	29	44	39	37	29	62	116
Leyfi til nýtingar auðlinda og samþykki fyrir leyfi hlutaðeigandi sveitarfélaga	15	16	17	8	1	7	7	16

Aðgangur að upplýsingum um þjóðlendulínur	2	8	13	5	10	7	16	132
Aðgangur að gögnum	9	5	6	1	2	3	1	134
Erindi tengd umsóknum um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá	33	28	27	7	76	3	13	92
Þjóðgarðar, önnur friðlýst svæði og erindi tengd þeim	7	10	6	0	10	3	3	13
Þinglýsingar og erindi tengd þeim	9	10	11	17	3	1	12	67
Gerð lóðarleigusamninga innan þjóðlendna og erindi tengd gerð lóðarleigusamninga	28	13	20	11	6	1	3	66
Grunnsamkomulag að lóðum og drög að þeim	17	19	20	27	5	3	8	21
Kortlagning réttinda	3	7	3	2	2	0	2	13
Erindi tengd landsáætlun um uppbyggingu innviða, landsskipulagsstefnu, landupplýsingum, landupplýsingaskrá og lýsigagnagátt	4	8	6	3	9	1	4	23
Upplýsingar frá óbyggðanefnd	2	8	6	2	1	3	2	12
Örnefni á hálendinu, merkjalýsingar og landamerki	10	6	1	5	2	0	2	10
Almennar fyrirspurnir	22	17	18	9	7	8	17	54
Önnur erindi	32	29	39	12	10	31	31	102
Erindi tengd kolefnisbindingu	3	2	5	2	0	0	0	0
Erindi tengd jöklaferðum	4	4	0	0	0	0	0	0
Samtals skráð erindi	310	267	282	213	214	107	211	1.072

Áhugavert er að skoða í hvaða mánuðum flest erindi eru skráð. Mynd númer eitt sýnir fjölda erinda sem skráð voru á síðasta ári, sundurliðuð eftir mánuðum.

Skráð erindi á síðasta ári voru á bilinu 19 til 36 á mánuði. Í ágúst í fyrra voru t.a.m. skráð 36 erindi, mörg þeirra mála varða stofnun þjóðlendna í fasteignskrá, afmörkun lóða undir fasteignir og erindi tengd gerð lóðarleigusamninga. Á síðasta ári voru 58 erindi eingöngu tengd lóðamálum, s.s. afmörkun lóða, gerð lóðarleigusamninga og gerð grunnsamkomulaga. Athygli vekur að a.m.k. 19 eða fleiri erindi eru skráð í hverjum mánuði á síðasta ári. Að meðaltali eru skráð um 25,8 erindi í hverjum mánuði í málaskrá ráðuneytisins fyrir þjóðlendumál.

Yfirleitt hafa fá erindi verið skráð yfir hásumarið, í júní, júlí eða ágúst. Á síðasta ári voru 47 erindi skráð í júní og júlí og sé ágúst tekinn með voru 83 erindi skráð í málaskrá ráðuneytisins yfir sumarmánuðina. En flest erindi sem skráð voru á síðasta ári voru, skráð í ágúst sl., eða 36 talsins. Fæst erindi á síðasta ári voru skráð í desember sl., eða 19 talsins.

Mynd 1: Fjöldi erinda í heild eftir mánuðum.

4. Störf samstarfsnefndar um málefni þjóðlendna.

Samstarfsnefnd um málefni þjóðlendna er ráðherra til aðstoðar við stjórn og ráðstöfun réttinda innan þjóðlendna. Í henni eiga sæti fulltrúi forsætisráðherra, sem jafnframt er formaður nefndarinnar, fulltrúar þeirra ráðherra er fara með skipulagsmál, ferðamál, sveitarstjórnarmál, málefni iðnaðar og málefni landbúnaðar, tveir fulltrúar tilnefndir af Sambandi íslenskra sveitarfélaga og einn fulltrúi Vatnajökulspjóðgarðs.

Enn hefur Vatnajökulspjóðgarður (sem er nú hluti af Náttúruverndarstofnun) ekki tilnefnt fulltrúa sinn í nefndarna sbr. breytingar sem gerðar voru á lögum 58/1998 í júní 2024.

Í nefndinni sitja því sem áður, Regína Sigurðardóttir, formaður og fulltrúi forsætisráðuneytisins, Ásta Einarsdóttir, sérfræðingur á skrifstofu landgæða og dýraheilsu í atvinnuvegaráðuneytinu, María Reynisdóttir, sérfræðingur á skrifstofu auðlinda í sama

ráðuneyti, Valdís Ösp Árnadóttir, sérfræðingur á skrifstofu húsnæðis og skipulagsmála í félags- og húsnæðismálaráðuneytinu, Hafsteinn S. Hafsteinsson, lögfræðingur á skrifstofu náttúru- og minjaverndar í umhverfis-, orku- og loftlagsráðuneytinu, Hanna Dóra Hólm Másdóttir sérfræðingur á skrifstofu sveitarfélaga, stafrænna innviða og byggðamála í innviðaráðuneytinu, Valtýr Valtýsson sveitarstjóri Ásahrepps og loks Katrín Sigurjónsdóttir, sveitarstjóri í Norðurþingi. Þau tvö síðastnefndu er fulltrúa Sambands íslenskra sveitarfélaga í nefndinni.

Alls hélt samstarfsnefndin fimm fundi á síðasta ári og lögð voru 24 erindi fyrir nefndina. Eru það töluvert færri erindi en lögð voru fyrir nefndina á árinu 2024 þegar þau voru 39. Flest þau erindi sem fjallað var um á fundum nefndarinnar vörðudu umsagnir um skipulagsáætlanir.

5. Stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá.

Þjóðlendir eru fasteignir í skilningi laga um skráningu, merki og mat fasteigna, nr. 6/2001, og er því nauðsynlegt að stofna þær í fasteignaskrá. Slík skráning er einnig forsenda þess að hægt sé að skilgreina og veita lóðarréttindi í þjóðlendum. Samkvæmt sömu lögum skal leggja fram umsóknir um stofnun fasteigna í viðkomandi sveitarfélagi. Það er því verkefni sveitarfélaga að stofna þjóðlendir í fasteignaskrá, í samvinnu við Húsnæðis- og mannvirkjastofnun (HMS), að fenginni umsókn forsætisráðuneytisins.

Gögn sem fylgja umsókn ráðuneytisins um stofnun þjóðlendu í fasteignaskrá eru útdráttur úr úrskurði óbyggðanefndar, dómur dómstóla (ef við á) og svokallað landspildublað (sjá dæmi um landspildublað í viðauka). Landspildublaðið er uppdráttur sem sýnir afmörkun þjóðlendunnar að fenginni niðurstöðu óbyggðanefndar eða dómstóla. Landspildublaðið er unnið í ráðuneytinu með aðstoð kortagerðarfyrirtækisins Landforms ehf. Á landspildublaðinu koma eftirfarandi upplýsingar meðal annars fram: hnitaskrá, skýringar á táknum, flatarmál landspildu, mælikvarði, hnitakerfi, reitur til að setja inn landnúmer þjóðlendu (fasteignar) og reitur til að setja inn samþykkt sveitarstjórnar. Við vinnslu landspildublaða þarf að bera saman allar línur sem settar eru fram á landspildublaðinu við úrskurð óbyggðanefndar eða dómsorð dómstóla. Lesa þarf línur nákvæmlega og gæta þess að þær séu dregnar rétt í samræmi við úrskurð óbyggðanefndar eða dóma. Sé lýsing á línunum í úrskurði eða dómi óskýr eða ónákvæm skal láta textann ráða, en hann er ávallt réttþærri en hnit og afmarkanir sem fram koma á landspildublaði.

Fyrir árið 2012 höfðu aðeins fjórar þjóðlendir verið stofnaðar í fasteignaskrá. Um er að ræða þjóðlendurnar Rangárvallafrétt í Rangárþingi ytra, Álftaversafrétt, Síðumannafrétt og Skaftártunguafrétt, allar í Skaftárhreppi. Á árinu 2012 voru 58 umsóknir um stofnun þjóðlendna sendar til sveitarfélaga á svæðum 1–5. Á árinu 2013 voru 25 umsóknir um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá sendar sveitarfélögum á svæðum 1–6. Á árinu 2014 voru fimm umsóknir um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá sendar sveitarfélögum á svæðum 5, 7A og 7B. Á árinu 2015 voru þrjár umsóknir um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá sendar hlutaðeigandi sveitarfélögum á svæðum 7A og 7B. Á árinu 2016 voru hlutaðeigandi sveitarfélögum sendar átta umsóknir um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá. Árið 2017 voru tíu umsóknir um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá sendar hlutaðeigandi sveitarfélögum. Engar umsóknir um stofnun þjóðlendu í fasteignaskrá voru sendar til sveitarfélaga á árinu 2018. Á árinu 2019 voru fjórar umsóknir um stofnun þjóðlendna sendar til hlutaðeigandi sveitarfélaga á svæði 3 og 7B, nánar tiltekið til Rangárþings ytra, Ásahrepps og Dalvíkurbyggðar. Engin umsókn um stofnun þjóðlendu í fasteignaskrá var send til sveitarfélaga á árinu 2020. Á árinu 2021 voru þrjár umsóknir um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá sendar til hlutaðeigandi sveitarfélaga. Ein

umsókn var send til Þingeyjarsveitar, *Selland og afréttarland Skútustaða* og tvær til Húnavatnshrepps *Auðkúluheiði* og *Kornsártungur*. Árið 2022 sendi ráðuneytið sjö umsóknir um stofnun þjóðlendna til hlutaðeigandi sveitarfélaga.

Á árinu 2023 sendi ráðuneytið einnig sjö umsóknir um stofnun þjóðlendna til hlutaðeigandi sveitarfélaga. Tvær umsóknir fóru til Þingeyjarsveitar, ein til Múlaþings, ein til Ásahrepps, ein til Rangárbings eystra, ein umsókn til Skaftárhrepps og loks ein umsókn til Sveitarfélagsins Hornafjarðrar.

Á árinu 2024 sendi ráðuneytið 16 umsóknir um stofnun þjóðlendna til hlutaðeigandi sveitarfélaga.

Á síðasta ári sendi ráðuneytið 16 umsóknir um stofnun þjóðlendna í fasteignaskrá til hlutaðeigandi sveitarfélaga, líkt og árið á undan, eins og sjá má í töflum tvö og þrjú.

Tafla 2: Umsóknir um stofnun þjóðlendna á árinu 2025.

Þjóðlenda	Umsókn send	Sveitarfélag	Hvenær samþykkt hjá sveitarfélagi?
Almenningar vestari	13.11.2025	Ísafjarðarbær	04.12.2025
Grænahlið	13.11.2025	Ísafjarðarbær	04.12.2025
Snæfellsjökull	12.11.2025	Snæfellsbær	Á eftir að samþykkja
Afréttur við Snæfellsjökul	12.11.2025	Snæfellsbær	Á eftir að samþykkja
Vesturhluti Tvídægru ásamt Hellistungum	27.05.2025	Borgarbyggð	11.09.2025
Eyrarbotn	22.05.2025	Grundarfjarðarbær	Á eftir að samþykkja
Möðruvallaafrétt	19.05.2025	Hörgársveit	11.06.2025
Austurhluti Langavatns	15.05.2025	Borgarbyggð	Á eftir að samþykkja
Heiðarfjall	10.03.2025	Hörgársveit	Á eftir að samþykkja
Seldalsfjall	10.03.2025	Hörgársveit	Á eftir að samþykkja
Silfrastaðaafrétt	26.02.2025	Skagafjörður	02.06.2025

Tafla 3: Umsóknir um stærðarbreytingu á þjóðlendum á árinu 2025.

Þjóðlenda skv. úrskurðum óbyggðanefndar í málum nr. 1-5/2023	Umsókn send	Sveitarfélag	Liggur fyrir samþykki sveitarfélags?
Hraunin austur L236846, í máli nr. 2/2003	30.09.2025	Skagafjörður	Nei, liggur ekki fyrir

Eyvindarstaðarheiði L236698, í máli nr. 2/2003	30.09.2025	Húnabyggð	Já, liggur fyrir
Norðurmörk Auðkúluheiðar L234257, í máli nr. 5/2003	30.09.2025	Húnabyggð	Já, liggur fyrir
Nyrsti hluti Vaskárdals L223198, í máli nr. 2/2003	30.09.2025	Hörgársveit	Já, liggur fyrir
Nyrsti hluti Almenninga í Hörgársveit L223269, í máli nr. 2/2003	30.09.2025	Hörgársveit	Já, liggur fyrir

Ráðuneytið hefur því sent alls 163 umsóknir um stofnun þjóðlendna til hlutaðeigandi sveitarfélaga á landinu og sveitarfélögin hafa samþykkt að stofna 118 þjóðlendur af þeim 163 umsóknum sem ráðuneytið hefur sent, sbr. kafla sex hér að neðan um þinglýsingu eignarheimilda íslenska ríkisins á þjóðlendur en þar má sjá að ráðuneytið hefur þinglýst eignarheimildum ríkisins á allar þær þjóðlendur sem hafa verið samþykktar af sveitarfélögunum.

Óbyggðanefnd kvað árið 2024, upp úrskurði í málum sem voru til umfjöllunar hjá nefndinni á grundvelli 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga, nr. 58/1998.

Ákvæðið heimilaði óbyggðanefnd að „taka til meðferðar svæði sem áður hafa sætt meðferð hennar ef hún hefur í úrskurði gert athugasemd við kröfugerð ráðherra“ og markmiðið með ákvæðinu var að stuðla að því að þeim tilgangi þjóðlendulaga að greiða úr óvissu um eignarrétt á landi yrði náð.

Kröfur fjármála- og efnahagsráðherra, f.h. ríkisins, um þjóðlendur í málunum tóku alls til 14 skilgreindra svæða og fjallað var um þær í fimm málum, nr. 1–5/2023.

Um er að ræða svæði sem höfðu ekki áður verið undirorpin þjóðlendukröfu en voru aðliggjandi þjóðlendum í sveitarfélögunum Fljótshlíshreppi, Langesbyggð, Eyjafjarðarsveit, Hörgársveit, Skagafirði, Skagabyggð, Húnabyggð, Borgarbyggð og Árneshreppi. Á móti bárust 30 kröfulýsingar landeigenda og hagsmunaaðila. Niðurstaða óbyggðanefndar var að sjö þeirra svæða sem íslenska ríkið gerði kröfu til væru þjóðlendur en öðrum kröfum ríkisins var hafnað. Óbyggðanefnd kvað upp úrskurð sinn í framangreindum málum 17. október 2024.

Eftir uppkvaðningu úrskurða í málum nr. 1–5/2023, þarf að stofna þau landsvæði sem óbyggðanefnd úrskurðaði að væru þjóðlendur í fasteignaskrá, rétt eins og aðrar þjóðlendur. Ráðuneytið hefur því unnið að því að senda svonefndar „stofnskjalsúmsóknir“ til hlutaðeigandi sveitarfélaga. Í ljósi þess að öll svæði sem voru úrskurðuð þjóðlendur í framangreindum málum eru aðliggjandi öðrum þjóðlendum hefur verið farið fram á að þær þjóðlendur sem fyrir voru á svæðunum verði stækkaðar sem nemur aðliggjandi svæðunum sem úrskurðuð voru þjóðlendur samkvæmt framangreindum úrskurðum í málum nr. 1–5/2023.

Ráðuneytið sendi sveitarfélögum á síðasta ári fimm „stofnskjalsúmsóknir“ fyrir áðurnefndar þjóðlendur þar sem farið er fram á stofnun þeirra og stærðarbreytingu í fasteignaskrá á þeim þjóðlendum sem fyrir voru á svæðinu (sbr. töflu þrjú).

Niðurstöður óbyggðanefndar um tvö þeirra svæða sem voru úrskurðuð þjóðlendur samkvæmt framangreindu eru til meðferðar hjá dómstólum. Annars vegar er um að ræða *Nyrsta hluta Grímólfsártungu* og hins vegar *Norðurhluta Kornsártungna*. Ráðuneytið mun ekki gera ráðstafanir vegna þeirra svæða fyrir en endanlegar niðurstöður dómstóla liggja fyrir.

6. Þinglýsing eignarheimilda á þjóðlendum.

Þegar þjóðlenda hefur verið skráð í landskrá fasteigna hjá HMS hefur hún þar með verið stofnuð í fasteignaskrá. Við stofnunina fær viðkomandi þjóðlenda landnúmer, þá fyrst er hægt að huga að þinglýsingu eignarheimilda íslenska ríkisins á viðkomandi þjóðlendu (fasteign). Þegar ráðuneytið sendir erindi til viðkomandi sýslumannsembættis, í framhaldi af stofnun þjóðlendu í fasteignaskrá, með ósk um þinglýsingu eignarheimilda á viðkomandi fasteign, fylgir útdráttur úr úrskurði óbyggðanefndar, dómur dómstóla ef við á og landspildublað þar sem fram kemur samþykki sveitarstjórnar eða skipulags- og byggingarfulltrúa fyrir stofnun þjóðlendunnar.

Ráðuneytið hefur á undanförunum árum unnið að þinglýsingu eignarheimilda íslenska ríkisins á þjóðlendum. Árið 2010 var eignarheimildum íslenska ríkisins þinglýst á fjórar þjóðlendum. Á árinu 2014 var eignarheimildum íslenska ríkisins þinglýst á 11 þjóðlendum og á árinu 2015 var eignarheimildum íslenska ríkisins þinglýst á átta þjóðlendum. Árið 2016 var eignarheimildum íslenska ríkisins þinglýst á 20 þjóðlendum. Árið 2017 var eignarheimildum íslenska ríkisins þinglýst á átta þjóðlendum. Árið 2018 þinglýsti ráðuneytið eignarheimildum á fimm þjóðlendum og árið 2019 þinglýsti ráðuneytið eignarheimildum á 12 þjóðlendum. Af þessum 12 þinglýsingum voru fjórar sendar til hlutaðeigandi sýslumannsembætta árið 2018 og þær færðar í þinglýsingarbækur hjá sýslumönnum í byrjun árs 2019. Árið 2020 þinglýsti ráðuneytið eignarheimildum á eina þjóðlendu, nánar tiltekið þjóðlenduna *Landsvæði sunnan Viðidals-tunguheiðar*. Árið 2021 þinglýsti ráðuneytið eignarheimildum á þrjár þjóðlendum, þ.e. *Afrétt Seltjarnarneshrepps hins forna*, *Veðurárdalssvæðið norðvestan Hvítingsdals* og *Landsvæði sunnan Haukagilsheiðar og Lambatungna, austurhluti*. Á árinu 2022 þinglýsti ráðuneytið eignarheimildum á 16 þjóðlendum. Árið 2023 þinglýsti ráðuneytið eignarheimildum á 11 þjóðlendum. Árið 2024 var eignarheimildum þinglýst á tíu þjóðlendum og á síðasta ári þinglýsti ráðuneytið eignarheimildum á níu þjóðlendum eins og sjá má í töflu fjögur. Ráðuneytið hefur því þinglýst eignarheimildum á 118 þjóðlendum. Vegna stærðarbreytingar á þjóðlendunum *Eyvindarstaðarheiði* og *Norðurmörk Auðkúluheiðar*, var ekki þörf á að senda ný skjöl í þinglýsingu til sýslumanns. Sýslumaður gat notast við þau skjöl sem fyrir voru um málin og innfært þau síðan í þinglýsingabók.

Tafla 4: Þinglýsing eignarheimilda á árinu 2025.

Heiti þjóðlendu	Sent í þinglýsingu	Innfært hjá sýslumanni	Landeignar-númer
Eyvindarstaðarheiði 236698, hjá sérstakri óbyggðanefnd mál nr. 2/2003 (stærðarbreyting)	Á ekki við	09.01.2026	236698
Norðurmörk Auðkúluheiðar (stærðarbreyting)	Á ekki við	09.12.2025	234257
Vesturhluti Tvídægru ásamt Hellistungum	15.09.2025	18.09.2025	239475

Landmannaafreittur í Ásahreppi (sá hluti afreittarins sem er innan Ásahrepps)	06.05.2025	09.05.2025	236866
Suðurhluti Eyvindarárdals ásamt Skagafelli, Tungudal og Svinadal	04.03.2025	19.03.2025	238502
Langjökull, norðaustur í Húnabyggð	04.03.2025	07.03.2025	238792
Kvísjarjökull (þ.e. sá hluti Hofsjökuls sem er innan marka Húnabyggðar).	12.03.2025	14.03.2025	238149
Laugafell, (Fjöllin, austur) þ.e. sá hluti sem er innan marka Eyjafjarðarsveitar	08.01.2025	Leiðrétting á fyrri skráningu og búið að leiðrétta skv. sýslumanni.	237821
Hluti Vatnajökuls við Mariutungur (hluti Vatnajökuls í máli nr. 1/2005, sá hluti sem er innan Múlaþings)	24.03.2025	28.03.2025	237597

7. Stofnun lóða í fasteignaskrá.

Eftir að þjóðlenda hefur verið stofnuð í fasteignaskrá og eignarheimildum íslenska ríkisins þinglýst er hægt að stofna lóðir innan þjóðlendunnar og gera lóðarleigusamninga um nýtingu lands eða landsréttinda.

Til að stofna lóð þarf ráðuneytið sem landeigandi að fylla út umsóknareyðublað nr. F-550 frá HMS og senda til hlutaðeigandi sveitarfélags. Sveitarfélagið í samstarfi við HMS stofnar síðan lóðina í sameiningu.

Allar lóðir sem stofnaðar eru í þjóðlendum þarf að auglýsa, sé fyrirhugað að reka þar einhverja þjónustu, enda um takmörkuð gæði að ræða í eigu ríkisins. Þeim skal því ekki úthlutað til annarra aðila án auglýsingar.

Hinn 14. júní 2017 gerðu ráðuneytið og Fljótsdalshreppur með sér fyrsta svokallaða grunn-samkomulagið um rétt til afnota af lóðarréttindum að lóðinni Laugarfelli (landnúmer 220882) í þjóðlendunni Vesturöræfum (þeim hluta sem tilheyrir Fljótsdalshreppi). Með þessu grunn-samkomulagi tók ráðuneytið upp nýtt verklag á haustdögum 2017 við stofnun lóða innan þjóðlendna. Með hverri stofnaðri lóð er gert grunnsamkomulag milli sveitarfélagsins og forsætisráðuneytisins um not af viðkomandi lóð. Það helst því í hendur að gera grunnsamkomulag og stofna lóð. Í slíku grunnsamkomulagi koma eftirfarandi upplýsingar fram: hverjir samningsaðilar eru, heiti þjóðlendunnar og mörk hennar, heimildir 3. mgr. 3. gr. þjóðlendlaga eru tíundaðar, hnit lóðarinnar, öll mannvirki sem eru á viðkomandi lóð, heimild sveitarfélags til afnota af lóðinni, nýting á heitu og köldu vatni, fyrirhuguð nýting/framkvæmdir á lóðinni og heimildir til framleigu lóðarinnar.

Á árinu 2020 hófst vinna við að stofna fjórar lóðir í Bláskógabyggð, þ.e. Svartárbotna, Fremstaver, Bratta og Skálpanes. Stofnun lóðanna er ekki lokið en drög að grunnsamkomulögum um lóðirnar hafa verið send sveitarfélaginu.

Á árinu 2021 var hafist handa við að stofna lóð í Geldingafelli í Bláskógabyggð, á síðasta ári var hafist handa við að stofna lóðir við Bjarnalækjabotna, Gljúfurleit og Tjarnarver í Skeiða- og Gnúpverjahreppi. Stofnun lóðanna er ekki lokið en drög að grunnsamkomulögum hafa verið sendi sveitarfélögunum. Til viðbótar við hina eiginlegu lóðastofnun setja ýmsir aðilar sig reglulega í samband við ráðuneytið varðandi leiðbeiningar og leiðsögn um hvernig fara á að við stofnun lóða. Lóðastofnunin er í flestum tilfellum til komin annaðhvort vegna skála sem eru innan þjóðlendna eða skála sem fyrirhugað er að reisa þar.

Eins og sést í töflu fimm hafa verið stofnaðar 182 lóðir innan þjóðlendna. Á síðasta ári voru stofnaðar 32 lóðir, flestar þeirra eru í Skeiða- og Gnúpverjahreppi, Múlaþingi og Rangárþingi ytra. 21 lóð var stofnuð í Skeiða- og Gnúpverjahreppi og eru þær flestar tilkomnar vegna mannvirkja Landsvirkjunar við Búrfellsstöð í sveitarfélaginu. Í Ásahreppi voru stofnaðar tvær lóðir undir starfsemi Landsvirkjunar við Sigöldustöð í sveitarfélaginu. Jafnframt voru stofnaðar tvær lóðir í Rangárþingi ytra vegna fyrirhugaðra framkvæmda Landsvirkjunar við Vaðöldu.

Af þessum 182 lóðum hefur hlutaðeigandi sveitarfélögum verið send drög að grunnsamkomulagi í 107 tilvikum og af þeim er gerð grunnsamkomulags lokið í 44 tilvikum.

Tafla 5: Stofnun lóða og gerð grunnsamkomulags.

Heiti lóðar	Lóð stofnuð í fasteigna skrá	Drög að grunnsamkomulagi send sveitarfélagi	Grunnsamkomulag tilbúið	Sveitarfélag
1) Laugarfell	X	X	X	Fljótsdalshreppur
2) Þverbrekkna-múli	X	X	X	Bláskógabyggð
3) Hlöðuvellir – hesthús	X	X		Bláskógabyggð
4) Kerlingarfjöll	X	X		Hrunamannahreppur
5) Snæfell	X	X		Múlaþing
6) Vikraborgir	X	X		Þingeyjarsveit
7) Hlöðuvellir – Skálabygging	X	X	X	Bláskógabyggð
8) Hvanngil S-1	X	X	X	Rangárþing ytra
9) Hvanngil S-2	X	X	X	Rangárþing ytra
10) Hvanngil V 1	X	X	X	Rangárþing ytra
11) Hvanngil VS 1	X	X	X	Rangárþing ytra
12) Hvanngil VS 2	X	X	X	Rangárþing ytra
13) Vatnsfell	X	X	X	Ásahreppur
14) Skrokkalda	X	X		Ásahreppur
15) Fremstatunga (Þóristungur) við Hrauneyjar	X	X	X	Ásahreppur
16) Símahúsið á Urðum	X			Vopnafjarðarhreppur

17) Drekgil – tjaldsvæði	X			Þingeyjarsveit
18) Drekgil – tjaldsvæði	X			Þingeyjarsveit
19) Fjall II a	X			Sveitarfélagið Hornafjörður
20) Fjallsárlón – deiliskipulags- svæðið	X			Sveitarfélagið Hornafjörður
21) Hald á Holta- mannafrétti	X	X	X	Ásahreppur
22) Hvanngil – lóð	X			Rangárþing ytra
23) Hvanngil	X			Rangárþing ytra
24) Kistufell – neyðarskýli	X			Þingeyjarsveit
25) Drekgil 2 (Dreki, svefn- skáli)	X			Þingeyjarsveit
26) Drekgil 3 (Fjólubúð)	X			Þingeyjarsveit
27) Drekgil 1 (snyrtihús)	X			Þingeyjarsveit
28) Drekgil 5 (Fjallskálinn Höttur)	X			Þingeyjarsveit
29) Grastangi við Þórisvatn (vatnamælinga- hús)	X	X		Ásahreppur
30) Álftavatn S1	X	X	X	Rangárþing ytra
31) Álftavatn S2	X	X	X	Rangárþing ytra
32) Álftavatn S3	X	X	X	Rangárþing ytra
33) Álftavatn V1	X	X	X	Rangárþing ytra
34) Álftavatn VS1	X	X	X	Rangárþing ytra
35) Hungurfit Þ1	X	X	X	Rangárþing ytra
36) Hungurfit Þ2	X	X	X	Rangárþing ytra
37) Hungurfit Þ3	X	X	X	Rangárþing ytra
38) Krókur Þ1	X	X	X	Rangárþing ytra
39) Krókur Þ2	X	X	X	Rangárþing ytra
40) Krókur Þ3	X	X	X	Rangárþing ytra
41) Hörðubreiðar- háls	X			Skaftárhreppur
42) Laufafell	X	X		Rangárþing ytra

43) Langisjór (snyrtihús)	X	X		Skaftárhreppur
44) Búðarháls (tengivirki og stöðvarhús)	X			Ásahreppur
45) Drekgil 4 (landvarðahús)	X			Þingeyjarsveit
46) Eldgjá (bíla- stæðalóð)	X			Skaftárhreppur
47) Bræðrafell (skáli Ferða- félags Akur- eyrar)	X	X	X	Þingeyjarsveit
48) Hólaskjól (gangnamanna- skáli)	X	X		Skaftárhreppur
49) Ökugerði við Bolöldu	X	X		Sveitarfélagið Ölfus
50) Hjálparfoss (salernishús)	X	X		Skeiða- og Gnúpverja- hreppur
51) Þóristungur við Hrauneyjar	X	X		Ásahreppur
52) Drekgil (þjón- ustusvæði tjald- svæðis)	X	X	X	Þingeyjarsveit
53) Lóð 1 við Hóla- skóg – fjalla- skáli	X	X		Skeiða- og Gnúpverja- hreppur
54) Lóð 2 við Hóla- skóg – gamall gangnamanna- skáli og forn- minjar	X	X		Skeiða- og Gnúpverja- hreppur
55) Lóð 4 við Hóla- skóg – safngirð- ing	X	X		Skeiða- og Gnúpverja- hreppur
56) Lóð 5 við Hóla- skóg – gangna- mannaskáli og hesthús	X	X		Skeiða- og Gnúpverja- hreppur
57) Fremstaver	X	X		Bláskógabyggð
58) Skálpanes	X	X	X	Bláskógabyggð
59) Bratti		X		Bláskógabyggð
60) Svartárbotnar	X	X	X	Bláskógabyggð
61) Lóð 2 – Vélíþróttaklúbb	X			Sveitarfélagið Ölfus

urinn VÍK við Bolaöldur				
62) Hrauneyjar, þjónustuhús	X	X	X	Rangárþing ytra
63) Árbúðir	X	X	X	Bláskógabyggð
64) Geldingafell 1	X	X		Bláskógabyggð
65) Geldingarfell 2	X	X		Bláskógabyggð
66) Lækjarbotnaland 59A	X			Kópavogsbær
67) Lækjabotnaland 59B	X			Kópavogsbær
68) Bláfjallaleið 5 (ljósviti)	X			Kópavogsbær
69) Bláfjallaleið 4 (spennistöð Veitna)	X			Kópavogsbær
70) Bláfjallaleið 10, spennistöð Veitna	X			Kópavogsbær
71) Bláfjallaleið 11, skíðaskáli Fram	X			Kópavogsbær
72) Bláfjallaleið 12	X			Kópavogsbær
73) Bláfjallaleið 13, skúr við skíðalyftu	X			Kópavogsbær
74) Bláfjallaleið 14, Bláfjallaskáli	X			Kópavogsbær
75) Bláfjallaleið 15, Drottningin skíðalyfta	X			Kópavogsbær
76) Bláfjallaleið 16	X			Kópavogsbær
77) Bláfjallaleið 17	X			Kópavogsbær
78) Bláfjallaleið 18	X			Kópavogsbær
79) Bláfjallaleið 19	X			Kópavogsbær
80) Bláfjallaleið 20, skíðaskáli Breiðabliks í Bláfjöllum	X			Kópavogsbær
81) Bláfjallaleið 21	X			Kópavogsbær
82) Bláfjallaleið 22, skíðaskáli ÍR og Víkings í Bláfjöllum	X			Kópavogsbær
83) Bláfjallaleið 23	X			Kópavogsbær

84) Bláfjallaleið 24	X			Kópavogsbær
85) Bláfjallaleið 25	X			Kópavogsbær
86) Bláfjallaleið 26, skíðaskáli Ármanns	X			Kópavogsbær
87) Bláfjallaleið 27	X			Kópavogsbær
88) Bláfjallaleið 28	X			Kópavogsbær
89) Bláfjallaleið 29	X			Kópavogsbær
90) Bláfjallaleið 30 (lóð undir starfsemi Skíðagöngu-félagsins Ulla)	X	X		Kópavogsbær
91) Drottningin - Bláfjallaleið 3	X	X		Sveitarfélagið Ölfus
92) Reykholt í Þjórsárdal, lóð A	X	X	X	Skeiða- og Gnúpverjahreppur
93) Reykholt í Þjórsárdal, lóð B	X	X		Skeiða- og Gnúpverjahreppur
94) Bjarnalækjarbotnar		X		Skeiða- og Gnúpverjahreppur
95) Gljúfurleit	X	X		Skeiða- og Gnúpverjahreppur
96) Tjarnarver	X	X		Skeiða- og Gnúpverjahreppur
97) Múlaskáli í Lónsöræfum við Kollumúla	X	X		Sveitarfélagið Hornafjörður
98) Lóð undir hesthús á Auðkúluheiði	X	X		Húnabyggð
99) Lóð undir vatnsból á Auðkúluheiði	X	X		Húnabyggð
100) Lóð undir gangnamanna-skála og hesthúsvið Kúlukvísl á Auðkúluheiði	X	X		Húnabyggð
101) Lóð undir hesthús við Friðmundar-	X	X		Húnabyggð

vötn á Auðkúluheiði				
102) Lóð undir mannvirki við Þrihnúkgíga	X			Kópavogsbær
103) Illugaver á Holtamanna- afrétti	X	X		Ásahreppur
104) Sylgjufell á Holtamanna- afrétti	X	X		Ásahreppur
105) Lindarkot á Holtamanna- afrétti	X	X		Ásahreppur
106) Þúfuvatna- skáli á Holtamanna- afrétti	X	X		Ásahreppur
107) Lóð utan um flugvöll við Blöndulón		X	Sveitarfélagið hætti við að stofna lóðina	Húnabyggð
108) Hveravellir, þjónustulóð		X		Húnabyggð
109) Hveravellir, hesthús	X	X	X	Húnabyggð
110) Hveravellir, vatnsból	X	X	X	Húnabyggð
111) Ströngu- kvíslarskáli				Húnabyggð
112) Áfangaskáli	X			Húnabyggð
113) Álkuskáli	X			Húnabyggð
114) Galtará				Húnabyggð
115) Friðmundar- vötn	X	X	X	Húnabyggð
116) Kúlukvísl	X	X	X	Húnabyggð
117) Fossavalla- afrétt	X	X	X	Kópavogsbær
118) Lóð 1 utan um Þjóðveldisbæin n í Þjórsárdal	X	X	X	Skeiða- og Gnúpverjahreppur
119) Lóð 2 utan um Þjóðveldisbæin n í Þjórsárdal	X	X		Skeiða- og Gnúpverjahreppur

120) Hreysiskvísl á Holtamannaafretti	X	X	X	Ásahreppur
121) Lóð undir vindorkuver við Vaðöldu	X	X		Rangárþing ytra
122) Lóð undir gamla afreittarskálinn á Hveravöllum	X	X	X	Húnabyggð
123) Hveravellir, sæluhús	X	X	X	Húnabyggð
124) Hveravellir, veðurathugunarstöð	X	X	X	Húnabyggð
125) Skagfjörðsskáli í Langadal		X		Rangárþing eystra
126) Skáldagil í Langadal		X		Rangárþing eystra
127) Emstrur lóð 1		X		Rangárþing eystra
128) Emstrur lóð 2		X		Rangárþing eystra
129) Emstrur lóð 3		X		Rangárþing eystra
130) Emstrur lóð 4		X		Rangárþing eystra
131) Lóð við Efri-Kisubotna á Hrunamannaafretti	X	X	X	Hrunamannahreppur
132) Grákollur á Hrunamannaafretti	X	X	X	Hrunamannahreppur
133) Leppistungur á Hrunamannaafretti	X	X	X	Hrunamannahreppur
134) Helgaskáli (Tangi) á Hrunamannaafretti	X	X	X	Hrunamannahreppur
135) Svínárnes á Hrunamannaafretti	X	X	X	Hrunamannahreppur
136) Húsadalur í Þórsmörk lóð 1		X		Rangárþing eystra

137) Húsadalur í Þórsmörk lóð 2		X		Rangárþing eystra
138) Húsadalur í Þórsmörk lóð 3		X		Rangárþing eystra
139) Húsadalur í Þórsmörk lóð 4		X		Rangárþing eystra
140) Húsadalur í Þórsmörk lóð 5		X		Rangárþing eystra
141) Húsadalur í Þórsmörk lóð 6		X		Rangárþing eystra
142) Húsadalur í Þórsmörk lóð 7		X		Rangárþing eystra
143) Húsadalur í Þórsmörk lóð 8		X		Rangárþing eystra
144) Húsadalur í Þórsmörk lóð 9		X		Rangárþing eystra
145) Goðaland í Þórsmörk lóð 1		X		Rangárþing eystra
146) Goðaland í Þórsmörk lóð 2		X		Rangárþing eystra
147) Goðaland í Þórsmörk lóð 3		X		Rangárþing eystra
148) Goðaland í Þórsmörk lóð 4		X		Rangárþing eystra
149) Goðaland í Þórsmörk lóð 5		X		Rangárþing eystra
150) Slyppugil í Þórsmörk		X		Rangárþing eystra
151) Búrfellsstöð II	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
152) Búrfellsstöð, tengivirki	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
153) Búrfellsstöð, vinnubúðir II	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
154) Búrfellsstöð vinnubúðir I	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
155) Búrfellsstöð, lokuvirki	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
156) Búrfellsstöð, skemmur	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
157) Búrfellsstöð I	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
158) Nýdalur, þjónustulóð	X			Ásahreppur
159) Stöng í Þjórsárdal	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur

160) Stöng í Þjórsárdal, milliskiki	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
161) Stöng í Þjórsárdal, lóð undir fornminjar	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
162) Veðivötn	X	X		Rangárþing ytra
163) Skeljastaðir 9-11	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
164) Skeljastaðir 6-8	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
165) Skeljastaðir 1-2	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
166) Skeljastaðir 1-10	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
167) Eiríksbúð, lóð undir mótuneyti við Búrfell	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
168) Búrfell, hesthús	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
169) Skeiðamanna fit	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
170) Hallarmúli	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
171) Klettur	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
172) Sultarfit	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
173) Setrið	X			Skeiða- og Gnúpverjahreppur
174) Bjallarvað	X			Rangárþing ytra
175) Sigöldustöð	X			Ásahreppur
176) Sigöldustöð, tengivirki	X			Ásahreppur
177) Vaðalda, lóð utan um safnstöð	X			Rangárþing ytra
178) Vaðalda, tengivirki	X			Rangárþing ytra
179) Skagafell I, Eyvindarárdal undir akstursípróttasvæði				Múlaþing

180) Skagafell II Eyvindarárdal undir akstursípróttasvæði	X			Múlaþing
181) Klakksskáli	X	X		Hrunamannahreppur
182) Snæfellsskáli	X	X		Múlaþing

8. Kortlagning réttinda innan þjóðlendna.

Frá árinu 2012 hefur ráðuneytið beitt sér fyrir því að afla upplýsinga um og kortleggja nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna, í því skyni að fá yfirsýn yfir afnot innan þjóðlendna og þá starfsemi sem þar er stunduð. Upplýsinga hefur verið aflað frá sveitarstjórnunum, frá Jökklarannsóknafélagi Íslands (JÖRFÍ), Neyðarlínunni ohf., af heimasíðu Ferðafélags Íslands (FÍ) og úr bók Jóns G. Snælands, *Fjallaskálum á Íslandi* (2010). Loks hefur ráðuneytið óskað eftir upplýsingum frá Landsneti, Landsvirkjun og Vegagerðinni um línur, strengi, aflstöðvar, stíflur, stöðvarhús og námur sem finna má innan þjóðlendna.

Á yfirlitskorti yfir skála og fjarskiptamöstur, sem finna má í viðauka, má sjá hvar skálar og möstur eru staðsett. Athyglisvert er hversu margir skálar eru á Suðurlandi. Þá sést á kortinu að víða um land eru fjarskiptamöstur Neyðarlínunnar ohf.

Á yfirlitskorti yfir vatns- og jarðhitanoftun, sem finna má í viðauka, eru upplýsingar sem fengnar eru úr skýrslu sem Orkustofnun vann fyrir ráðuneytið árið 2012. Á kortinu má sjá að vatns- og jarðhitanoftun er þó nokkur innan þjóðlendna. Kaldavatsborholur eru algengastar en finna má alls 81 kaldavatsborholu í borholuskrá Orkustofnunar. Samkvæmt skýrslu Orkustofnunar má gera ráð fyrir því að margar þessara borholna hafi verið boraðar í tengslum við rannsóknir vegna vatnsorkuvera en ekki til að bora eftir neysluvatni. Í borholuskrá Orkustofnunar eru 36 holur innan þjóðlendna skráðar sem heitavatns- eða gufuholur. Þær eru flestar á Suðurlandi.

Vatns- eða gufutaka innan þjóðlendna er helst í tengslum við Hellsheiðarvirkjun auk þess sem nokkrar nýtingarholur eru í Kerlingarfjöllum.

Brunnsvæði er sá hluti vatnsverndarsvæðis sem er í næsta nágrenni við vatnsból. Brunnsvæði geta gefið nokkra vísbendingu um hvar vatn er tekið upp þegar engar aðrar upplýsingar um vatnsveitu eru fyrir hendi á svæðinu. Brunnsvæði má finna á nokkrum stöðum innan þjóðlendna. Það eina sem hægt er að staðsetja með nokkurri nákvæmni er í Sveitarfélaginu Ölfusi, önnur gögn eru ekki nægjanlega nákvæm.

Í viðauka er kort yfir háspennulínur og háspennustrengi Landsnets innan þjóðlendna. Þar sést að Landsnet hefur háspennulínur á fjórum svæðum á landinu innan þjóðlendna en háspennustrengir eru aðeins á einum stað, það er svokölluð Nesjavallalína 2.

Á miðhálandinu, í uppsveitum Árnessýslu og í Rangárþingi ytra eru Sigöldulína 4, Sultartangalína 1 og Búrfellslína 2 innan þjóðlendna. Nánar tiltekið innan Norðanverðs Þingvallakirkjulands, Grímsnesafréttar, Laugardalsfréttar, Hrunamannafréttar, Hrunaheiða, Flóa- og Skeiðamannafréttar, Gnúpverjafréttar, Landgræðslusvæðis í Þjórsárdal, Búrfells- og Skelja-fellssvæðis, Landmannafréttar, Holtamannafréttar og Skaftártunguafréttar.

Á svæði 4 eru Kópavogsbær, Reykjavíkurborg og Sveitarfélagið Ölfus með eftirtaldir háspennulínur og strengi innan sinna marka: Nesjavallalína 1, Nesjavallalína 2, Sogslína 2, Sogslína 3 (jarðstreng), Kolviðarhóslínu 1 og Búrfellslínu 3.

Í Sveitarfélaginu Hornafirði liggur Prestbakkalína 1 innan þriggja þjóðlendna, þ.e. Fjalls, Breiðármárgar og Jökulsárlóns.

Á Norðurlandi liggur aðeins ein háspennulína frá Landsneti innan þjóðlendna, Rangárvallalína 1, sem liggur innan þjóðlendnanna Silfrastaðafréttar og Bakkasels.

Upplýsingar um starfsemi Landsvirkjunar auk Orkuveitu Reykjavíkur innan þjóðlendna má sjá á korti í viðauka. Á kortinu má sjá að Landsvirkjun hefur umfangsmikla starfsemi á Suðurlandi. Þar má finna eftirtaldar virkjanir innan þjóðlendna: Búrfellsvirkjun, Sultartangavirkjun, Búðarhálsvirkjun, Hrauneyjafossvirkjun, Sigöldu- og Vatnsfellsvirkjun. Á þessu svæði eru auk þess tvær tímabundnar vindafsstöðvar H á kortinu. Landsvirkjun áformar einnig uppbyggingu vindorkuvers við Vaðöldu. Vonir standa til að starfsemi vindorkuversins geti hafist í lok árs 2026. Nánar er fjallað um vindorkuverið við Vaðöldu í kafla tíu hér síðar í skýrslunni.

Á Norðurlandi eru stíflur og Blöndulón sem tengist starfsemi Blönduvirkjunar, innan þjóðlendu, sem og veituskurður, en virkjunin sjálf er utan þjóðlendu. Á Austurlandi eru stíflur og Háslón sem tengist starfsemi Kárahnjúkavirkjunar, innan þjóðlendu. Háslón er innan þjóðlendnanna Brúaröræfa og Vesturöræfa. Hellsheiðarvirkjun sem Orkuveita Reykjavíkur rekur er eina jarðvarmavirkjunin sem er í þjóðlendu, merkt J inni á kortinu sem sjá má í viðauka.

Við kortlagningu á nýtingu Vegagerðarinnar á landi innan þjóðlendna í formi efnistöku/náma var notast við upplýsingar frá Vegagerðinni sem byggðar voru á vegasjá (kortasjá) sem finna má á vefnum www.namur.is. Þar sést að ekki eru margar námur innan þjóðlendna í notkun. Ein þeirra er á Holtamannaafrétti, önnur á norðanverðu Þingvallakirkjulandi og svo eru fjórar námur í notkun á Ölfusafrétti og Selvogsafrétti. Engar skráðar upplýsingar er að finna um efnistöku úr fjölda náma innan þjóðlendna, einkum á miðhálandinu á svæðum eins og Holtamannaafrétti, Landmannaafrétti og Fljótshlíðarafrétti. Auk þess er mikill fjöldi óskráðra náma á Biskupstungnaafrétti og á Auðkúluheiði. Vegagerðin hefur lokið efnistöku í námum á þó nokkrum stöðum. Hefur stofnunin þannig lokið efnistöku á svæðum á Rangárvallafrétti, Landmannaafrétti og norðanverðu Þingvallakirkjulandi og á Ölfusafrétti og Selvogsafrétti sem og á Skógræktarsvæði norðan Krýsuvíkur en sunnan Garðakirkjulands. Þegar skoðaður er frágangur á námum hjá Vegagerðinni sést að stór hluti þeirra er fullfrágenginn. Helst er ófrágengnar námur að finna á Auðkúluheiði.

Tekið skal fram að öll kortin sem vísað er til eru enn í vinnslu, auk þess sem þau eru ekki tæmandi og frekari upplýsingar geta bæst við síðar.

9. Tekjur af nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna og ráðstöfun þeirra.

Eitt meginhlutverk forsætisráðuneytisins samkvæmt þjóðlendulögunum er ráðstöfun lands og landsréttinda með leyfisveitingu og samningum um endurgjald fyrir nýtingu, að taka afstöðu til og samþykkja ráðstöfun lands og landsréttinda sem sveitarfélög veita leyfi fyrir og er ætlað að vara lengur en í eitt ár.

Landi og landsréttindum hefur ekki verið ráðstafað í miklum mæli á þeim tíma sem liðinn er frá gildistöku laganna. Kemur þar margt til, en einkum varfærni í ráðstöfun lands og landsréttinda sem er til þess fallin að tryggja að ekki sé raskað að óþörfu og af vangá því landi og landsréttindum sem nú falla undir þjóðlendur.

Umsvifamikil fyrirtæki eins og Landsvirkjun, Orkuveita Reykjavíkur og Landsnet nýta auðlindir og stór landsvæði innan þjóðlendna. Margar virkjana Landsvirkjunar eru innan þjóðlendna, en Búrfellsstöð, Sultartangastöð, Búðarhálsvirkjun, Hrauneyjafosstöð og Sigöldustöð eru allar innan þjóðlendna eins og fyrr segir. Orkuveita Reykjavíkur er með fjölmargar bor-

holur og nýtingarholur við Hellsheiði þar sem heitt vatn er nýtt. Landsnet er með umfangsmikla nýtingu innan þjóðlendna. Háspennulínur og háspennustrengir fyrirtækisins liggja vítt og breitt innan þjóðlendna og flytja raforku á milli svæða. Ráðuneytið og Landsvirkjun hafa gert með sér samkomulag um greiðslur vegna Sultartangavirkjunar, Hrauneyjarfossvirkjunar, Sigölduvirkjunar, stækkunar Búrfellsvirkjunar, Vatnsfellsvirkjunar og Búðarhálsvirkjunar. Landsvirkjun greiðir um 90 m. króna fyrir nýtingu á vatns- og landsréttindum innan þjóðlendna árlega. Enn á eftir að semja við Orkuveitu Reykjavíkur og Landsnet vegna nýtingar á landi og landsréttindum innan þjóðlendna.

Færst hefur í vöxt að sveitarfélög geri samninga um nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna í samráði við og með samþykki ráðuneytisins. Er þar einkum um að ræða skála og aðstöðu vegna áforma um uppbyggingu í tengslum við aukna ferðaþjónustu.

Í byrjun árs 2026 óskaði ráðuneytið eftir upplýsingum frá þeim 44 sveitarfélögum þar sem þjóðlendur er að finna, um þær tekjur sem þau höfðu af nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna á árinu 2025. Jafnframt var óskað eftir upplýsingum um ráðstöfun þeirra tekna af nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna sem sveitarfélög öfluðu á árinu. Viðbrögð sveitarfélaganna við fyrirspurn ráðuneytisins og samanburð á tekjum og ráðstöfun þeirra á milli ára má sjá í töflu sex. Með úrskurði óbyggðanefndar á svæði 12, bættust við átta ný sveitarfélög sem eru með þjóðlendur innan sinna marka (það eru síðustu átta sveitarfélögin í töflu sex).

Af sveitarfélögnum svöruðu 24 þeirra fyrirspurninni eða 54,5%. Alls höfðu 16 sveitarfélög engar tekjur af nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna á síðasta ári eða 36,3%. Þá höfðu átta sveitarfélög tekjur innan þjóðlendna í einhverju formi eða 18,1%.

Tekjur sveitarfélaganna af nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna námu 91.624.327 kr. á árinu 2025. Eins og sést í töflu sex eru tekjur sveitarfélaganna innan þjóðlendna, mismiklar, allt frá 67.840 kr. í Bláskógabyggð, rúmar 19 milljónir kr. í Ásahreppi, hátt í 23 milljónir kr. í Sveitarfélaginu Ölfusi, rúmar 13,5 milljónir kr. í Hrunamannahreppi og loks um 35 milljónir kr. í Skeiða – og Gnúpverjahreppi.

Tekur sveitarfélaganna af nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna á árinu 2025 eru töluvert hærri en þær voru á árinu 2024, en þá námur tekjurnar 85.269.678 kr.

Tafla 6: Sveitarfélög: tekjur og ráðstöfun lands og landsréttinda á árinu 2025.

Sveitarfélag	Tekjur af nýtingu lands og landsréttinda	Ráðstöfun tekna af nýtingu lands og landsréttinda innan þjóðlendna
Skeiða- og Gnúpverjahreppur	35.062.349 kr.	Skipulag vegna afréttar. Búrfellshólmi, skipulag. Afréttarvegur, heflun og ritsarhlið við Gjá. Styrkur til landbótafélags um uppgræðslu. Refa- og minkaveiði í Þjórárdal. Viðhald á girðingum á afrétti. Annar rekstur fjallaskála (tryggingar, brunakerfi o.fl.). Laun afréttarmálanefnd v. málefni afréttar og þjóðlendna, fjallskil.

		Þjóðveldisbær, vinn á skrifstofu, umsýsla. Þjóðveldisbærinn, skipulagsvinna, stofnun lóðar o.fl. Lögmanskostnaður v. Fossár. Lögmanskostnaður v. Búrfellshólma. Lögmanskostnaður v. orkumála (stjórnsýslukæra og annar kostnaður). Lögmanskostnaður v. orkumála innan þjóðlendna (tími oddvita, sveitarstjóra og sveitarstjórnar).
Hrunamannahreppur	13.452.877 kr.	Á árinu var ráðist í mikla fjárfestingu og byggður nýr fjallaskáli í Svínárnesi. Húsið er rúmið 200m² og getur hýst á þriðja tug manna í einu. Nýttist það afar vel í fjallferðinni síðastliðið haust og mun án vafa nýtast vel framvegis. Kostnaður sveitarfélagsins við bygginguna nemur nú kr. 41.045.953,-. Sveitarfélagið vekur athygli á því að framkvæmdum er ekki lokið við skálann þannig að tekjur næstu ára munu ganga upp í þessa framkvæmd að einhverju leyti. Einnig var ráðist í viðhald fjallvega á afreittinum árið 2025 fyrir kr. 3.343.462,-.
Bláskógabyggð	67.840 kr.	Tekjunum var ráðstafað til greiðslu fjármagnskostnaðar af framkvæmd við lagningu rafstrengs á Kili.
Flóahreppur	Engin svör	Engin svör
Grímsnes- og Grafningshreppur	578.320 kr.	Tekjunum var ráðstafað m.a. í smölun á þessu svæði og skemmdir í vegi lagfærðar vegna smölunar.
Sveitarfélagið Ölfus	22.833.900 kr.	Tekjunum var ráðstafað í hluta af vinnu starfsmanna á skipulagssviði, kostnað vegna breytinga skipulagi (greiðslur til

		verkfræðistofa o.fl. sérfræðinga), uppgræðslumál, stígagerð, fjallskil, búfjárefirlit, afreitagirðingar, beitarhólf, eftirlit og aðra umsýslu.
Rangárþing ytra	Engin svör	Engin svör
Rangárþing eystra	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Ásahreppur	19.146.105 kr.	Keyptur áburður, dreifing áburðar, kostnaður vegna Vatnajökulsþjóðgarðs og Náttúruverndarstofnunar, kostnaður vegna skipulagsmála á afretti, viðhalds- og rekstrarkostnaður vegna Halds og aðkomuvegar, viðhalds- og rekstrarkostnaður vegna gangnamannakofa í Þóristungum og kostnaður vegna fjallaskila umfram útjöfnunar fjallaskila.
Skaftárhreppur	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Mýrdalshreppur	Engin svör	Engin svör
Sveitarfélagið Hornafjörður	Engin svör	Engin svör
Fljótisdalshreppur	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Múlaþing	297.256 kr.	Þessum tekjum hefur ekki verið varið markvisst til ákveðinna verkefna, hvorki innan né utan þjóðlendna. Mætti þó segja að þær komi á móti þeim kostnaði sem fellur á embætti skipulagsfulltrúa og byggingarfulltrúa vegna svörunar erinda sem snúa að þjóðlendum og mannvirkjum þar.
Vopnafjarðar-hreppur	Engin svör	Engin svör
Norðurþing	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Langanesbyggð (sameinað sveitarfélag Svalbarðshrepps og Langanesbyggðar)	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Þingeyjarsveit	Engin svör	Engin svör
Fjallabyggð	Engar tekjur	Engin ráðstöfun

Dalvíkurbyggð	185.680 kr.	Tekjum var ráðstafað í viðhald girðinga sem var hærri fjárhæð.
Hörgársveit	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Eyjafjarðarsveit	Engin svör	Engin svör
Skagafjörður (fyrrum Akrahreppur heyrir nú undir Skagafjörð)	Engin svör	Engin svör
Húnaþing vestra	Engin svör	Engin svör
Húnabyggð (áður Blönduósbær, Húnavatnshreppur og Skagabyggð)	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Sveitarfélagið Skagaströnd	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Hafnarfjarðar-kaupstaður	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Kópavogsbær	Engin svör	Engin svör
Borgarbyggð	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Dalabyggð	Engin svör	Engin svör
Snæfellsbær	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Grundarfjarðarbær	Engin svör	Engin svör
Árneshreppur	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Súðavíkurhreppur	Engin svör	Engin svör
Ísafjarðarbær	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Reykholahreppur	Engin svör	Engin svör
Reykjanesbær	Engin svör	Engin svör
Hvalfjarðarsveit	Engin svör	Engin svör
Stykkishólmur	Engin svör	Engin svör
Vesturbyggð	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Kaldrananes-hreppur	Engar tekjur	Engin ráðstöfun
Akureyrarbær	Engin svör	Engin svör
Fjarðabyggð	Engin svör	Engin svör
Vestmannaeyjabær	Engin svör	Engin svör
Samtals:	91.624.327 kr.	

10. Samkomulag um greiðslur vegna nýtingar vindorku.

Hinn 14. ágúst 2024, var undirritaður samningur milli íslenska ríkisins og Landsvirkjunar um lands- og vindorkuréttindi vegna Búrfellslundar, vindorkugarðs við Vaðöldu.

Með samningnum veitir íslenska ríkið Landsvirkjun heimild til að reisa og reka vindorkuver á skilgreindu svæði sunnan Sultartangastíflu innan þjóðlendu. Landsvirkjun fær í því skyni tímabundinn afnotarétt að lands- og vindorkuréttindum á svæðinu en

samningurinn gildir í 35 ár frá því að vindorkuverið hefur rekstur með mögulegri framlengingu einu sinni um 15 ár. Samningurinn var gerður á grundvelli nýlegra breytinga á reglugerð um meðferð og nýtingu þjóðlendna, sem byggja á breytingum á þjóðlendulögum sem samþykkt voru á Alþingi í vor. Með breytingunum er forsætisráðherra veitt heimild til að víkja frá auglýsingaskyldu um ráðstöfun lands og landsréttinda innan þjóðlendna til aðila sem þegar hefur afnotarétt eða annars konar réttindi á sama nýtingarsvæði, enda þjóni slík ráðstöfun markmiðum um sjálfbærni, þjóðhagslega hagkvæmni, orkuöryggi og sé í nánum og eðlislægum tengslum við nýtingu sem fyrir er.

Íslenska ríkið og Landsvirkjun hófu viðræður til að ná fram samkomulagi um fjárhæð endurgjalds vegna vindorkuréttinda en þar skal m.a. taka mið af fyrirliggjandi fordæmum dómstóla, gerðardóma og matsnefnda um sambærileg orkunýtingarréttindi í íslenskum rétti. Einnig verður horft til ákvæða um endurgjald slíkra réttinda í öðrum samningum milli ríkisins og Landsvirkjunar. Endurgjald fyrir landsréttindi og vegna efnisnáms skal miða við markaðsverð vegna sambærilegra réttinda.

Hafi aðilar ekki náð samkomulagi um fjárhæð endurgjalds fyrir lands- og vindorkuréttindi innan 90 daga frá útgáfu virkjunarleyfis er, samkvæmt samningnum, heimilt að vísa ákvörðun um endurgjald til sérstaks gerðadóms.

Íslenska ríkið og Landsvirkjun náðu ekki að koma sé saman um endurgjald vegna vindorkuréttinda við Búrfellslund. Beiðni hefur verið send til Héraðsdóms Reykjavíkur um að málið fari í gerðardóm sem hefur það hlutverk að ákvarða endurgjald fyrir lands- og vindorkuréttindi vegna Búrfellslundar.

Um málsmeðferð gerðadóms fer skv. lögum nr. 53/1989, um samningsbundna gerðardóma og er niðurstaða hans um endurgjald fyrir réttindi bindandi, fyrir báða aðila. Gerðardómur var skipaður sumarið 2025 og beðið er eftir að LV skili inn greinargerð sinni til dómsins. Í dómnum eru:

- Ingibjörg Þorsteinsdóttir, héraðsdómari, formaður gerðadóms, skipuð af Héraðsdómi Reykjavíkur
- Gústaf Vífilsson, byggingaverkfræðingur, skipaður af Héraðsdómi Reykjavíkur
- Dr. Valgerður Sólmes, prófessor við lagadeild Háskóla Íslands, skipuð af Héraðsdómi Reykjavíkur
- Axel Hall, lektor við viðskipta- og hagfræðideild Háskóla Íslands, tilnefndur af forsætisráðuneyti
- Víðir Smári Petersen, prófessor við lagadeild Háskóla Íslands, tilnefndur af Landsvirkjun

Búrfellslundur var færður í nýtingarflokk rammaáætlunar í júní 2022 en Landsvirkjun hóf undirbúning verkefnisins árið 2010. Gert er ráð fyrir að allt að 30 vindmyllur verði reistar í vindorkugarðinum og að uppsett afl verði um 120 MW.

Virkjunarleyfi vegna vindorkuversins var gefið út af Orkustofnun 12. ágúst 2024 og fyrr það sama sumar samdi Landsvirkjun við Landsnet um flutning um tengingu vindorkuversins

inn á raforkuflutningskerfið. Áætlanir gera ráð fyrir að orka frá Búrfellslundi verði farin að skila sér inn á raforkukerfið fyrir árslok 2026.

12. Landsáætlun um uppbyggingu innviða.

Landsáætlun um uppbyggingu innviða til verndar náttúru og menningarsögulegum minjum, sem unnin er á grundvelli laga nr. 20/2016, er stefnumarkandi tólf ára aðgerðabundin áætlun sem Alþingi samþykkti sem þingsályktun hinn 11. júní 2018. Samhliða stefnumarkandi landsáætlun er í gildi verkefnaáætlun til þriggja ára, en þar eru settar fram tillögur að verkefnum á ferðamannastöðum, sem lagt er til að njóti stuðnings hverju sinni.

Markmið laganna er að móta og samræma stefnu um uppbyggingu, rekstur og viðhald innviða í þágu náttúruverndar og til verndar menningarsögulegum minjum vegna álags af völdum ferðamennsku og útivistar.

Í lögum nr. 20/2016 um landsáætlun um uppbyggingu innviða til verndar náttúru og menningarsögulegum minjum er kveðið á um að skipuð sé verkefnisstjórn til þriggja ára í senn. Verkefnisstjórn Landsáætlunar forgangsraðar verkefnum og gerir tillögu að stefnumarkandi tólf ára áætlun og þriggja ára verkefnaáætlun. Ráðherra umhverfismála skipar verkefnisstjórn um gerð landsáætlunar að fengnum tillögum. Í henni situr fulltrúi forsætisráðuneytis, fulltrúi umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytis, fulltrúi ferða- og menningarmála, fulltrúi menningarminja auk fulltrúa Sambands íslenskra sveitarfélaga. Ráðgjafarnefnd er verkefnisstjórn til ráðgjafar og samráðs við undirbúning stefnumarkandi landsáætlunar til tólf ára.

Uppfærð þriggja ára áætlun var gefin út á vef umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytisins þann 19. desember 2025. Þar er gerð grein fyrir úthlutun fjármuna til uppbyggingar innviða og náttúruverndar á ferðamannastöðum á árabílinu 2025-2027. Í fjárlögum 2025 og 2026 og fjármálaáætlun vegna 2027 er áætlað fjármagn til landsáætlunar ríflega 2.656 m.kr. Í verkefnaáætlun landsáætlunar fyrir 2026 og 2027 er lagt upp með að sömu heildarfjárhæð verði ráðstafað til verkefna í samræmi við ákvæði laga nr. 20/2016 og fyrirbyggjandi stefnumótun, en hluta fjárheimildar árið 2025 var markaður annar farvegur innan málefnaáætlunar ráðuneytisins. Hefðbundinn fyrirvari er settur um áætlaðar fjárheimildir 2027. Einnig settur sá fyrirvari við að við endanlega skiptingu heildarfjárhæðarinnar kunni hluti hennar að verða markaður annar farvegur innan málefnaáætlunar ráðuneytisins.

Í Landsáætlun um uppbyggingu innviða er sett fram forgangsörðun verkefna varðandi viðhald og bætt ástand staða sem eru undir álagi af völdum ferðamennsku. Áætluninni er einnig ætlað að stuðla að markvissri, vel ígrundaðri og heildstæðri uppbygging staða, svæða og leiða. Í skýrslu verkefnaáætlunar um Landsáætlun um uppbyggingu innviða má finna lista yfir verkefni næstu þriggja ára. Á áætlun árunna 2025-2027 eru 34 þegar skilgreind og samþykkt verkefni á skilgreindum stöðum, svæðum og leiðum, en gera má ráð fyrir því að þau verði fleiri, m.a. í tengslum við lokaáfangu nýrra göngustíga við Geysi í Haukadal og bráðaaðgerðir á svæðunum sem og önnur ófyrirséð verkefni. Langstærsti hluti fjármagnsins fer til staðbundinna innviðaverkefna en nokkur verkefni eru óstaðbundin og eiga að nýtast öllum stöðum, s.s. merkingakerfið Vegrún.

Fjölmörg verkefni sem hlotið hafa styrk úr Landsáætlun á síðustu árum eru í þjóðlendum, má þar nefna uppsetningu á upplýsingaskiltum og vegvísun á gönguleiðum í Friðlandi að Fjallabaki, gerð bílastæða við Halldórgil, viðhald gönguleiða í Kerlingarfjölum, áframhaldandi gerð gönguleiða við Laugavegin (svokallaður Laugahringur) og uppbygging göngupalla á Hveravöllum.

13. Stýrihópur um uppbyggingu og ráðstöfun heimilda til reksturs við Jökulsárlón á Breiðamerkursandi.

Fjórar þjóðlendur liggja að Jökulsárlónssvæðinu (ein austan megin og þrjár vestan megin). Þetta eru þjóðlendum Fjall, Ærfjall, Breiðármörk, Veðurárdalssvæði norðvestan Hvítingsdals og loks þjóðlendan Vestanvert Jökulsárlón og landsvæði vestan lónsins (sem er vesturhluti lónsins). Íslenska ríkið keypti jörðina Fell, þar sem austurhluti Jökulsárlóns er í byrjun árs 2017 (allar þjóðlendur og jarðir á Jökulsárlónssvæðinu má sjá á mynd nr. tvö). Í júlí 2017 var jörðin Fell og umræddar þjóðlendur á Jökulsárlónssvæðinu bæði austan og vestan við lónið friðlýstar og settar undir Vatnajökulsþjóðgarð (sem heyrir nú undir Náttúruverndarstofnun).

Fyrir liggur að fara þarf í umfangsmikla uppbyggingu við Jökulsárlón, til að anna eftirspurn ferðamanna um svæðið. Í undirbúningi að útgáfu leyfa til starfsemi við Jökulsárlón, hvort sem er til skamms eða langs tíma, er nauðsynlegt að Náttúruverndarstofnun hafi samráð við ofangreind ráðuneyti sem málið heyrir undir, Sveitarfélagið Hornafjörð og þá rekstraraðila sem fyrir eru á svæðinu og aðra hagsmunaaðila. Þá er afar mikilvægt að koma undirbúningi að framtíðaruppbyggingu í formlegan farveg til að tryggja framgang verkefnisins.

Stýrihópnum er falið eftirfarandi hlutverk:

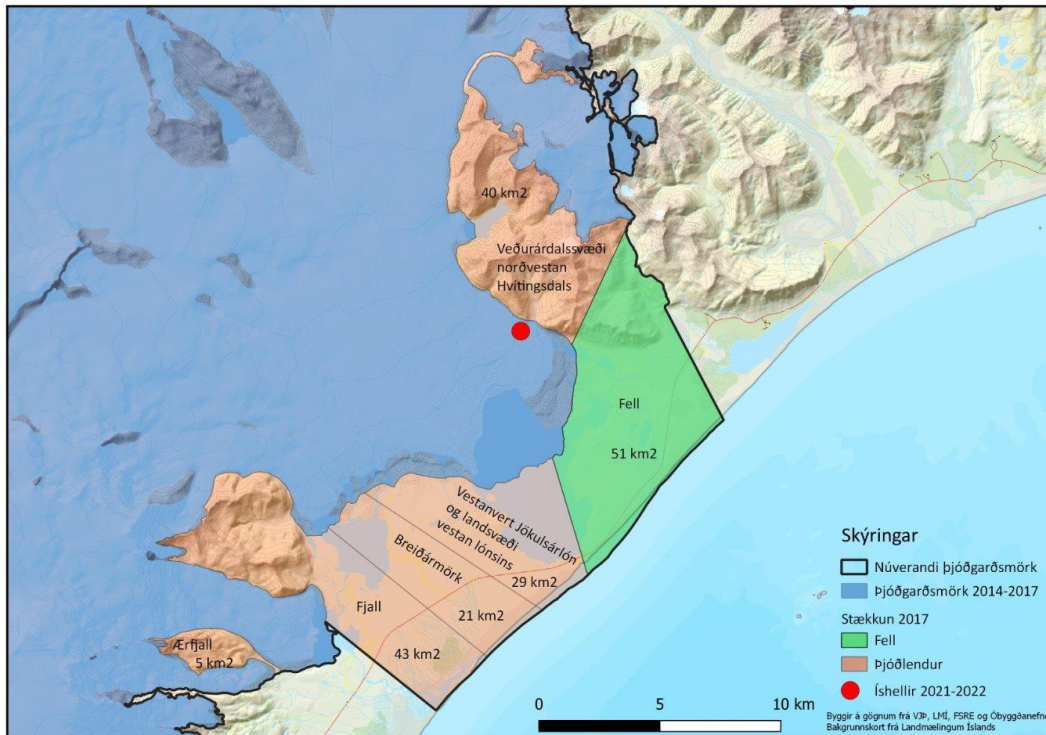
a) Greina nánar þær sviðsmyndir sem settar eru fram í skýrslu Deloitte frá árinu 2024 um greiningu á mögulegri aðkomu einkaaðila að uppbyggingu á nauðsynlegum innviðum í þágu náttúruverndar og ferðamennsku við Jökulsárlón og mögulegar útfærslur þeirra/-r sviðsmynda/-r sem stýrihópur telur helst koma til greina, m.a. hvað varðar skilmála útboðs, tekjumódel, rekstrarfyrirkomulag og fjárhagslegan fýsileika. Að lokinni greiningarvinnu leggi

stýrihópurinn endanlega tillögu sína um val á sviðsmynd fyrir forsætisráðherra, umhverfis-, orku- og loftslagsráðherra og fjármála- og efnahagsráðherra til ákvörðunar.

b) Vera vettvangur samráðs ráðuneyta og Náttúruverndarstofnunar vegna úthlutunar heimilda til atvinnurekstrar við Jökulsárlón, s.s. vegna siglinga, m.a. á grundvelli laga um nýtingu á landi í eigu ríkisins í atvinnuskyni.

c) Hafa yfirumsjón með undirbúningi uppbyggingar við Jökulsárlón þegar ákvörðun skv. a-lið liggur fyrir og halda utan um verkefnið á undirbúningstíma og tryggja samráð og samstarf þvert á ráðuneyti og stofnanir.

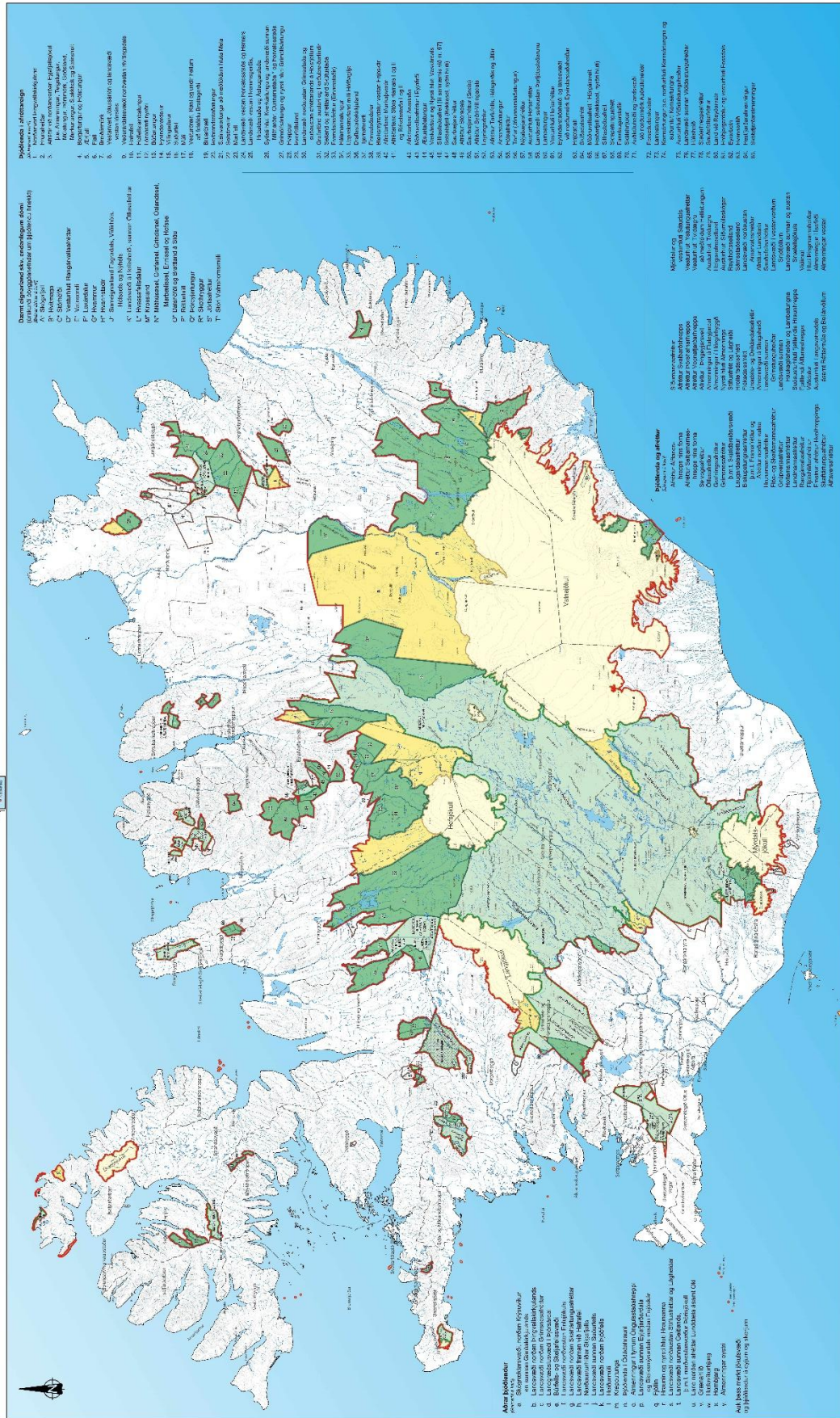
Stýrihópurinn er skipaður einum fulltrúa umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytinu, einum fulltrúa Náttúruverndarstofnunar, einum fulltrúa fjármála- og efnahagsráðuneytinu og loks einum fulltrúa forsætisráðuneytisins.

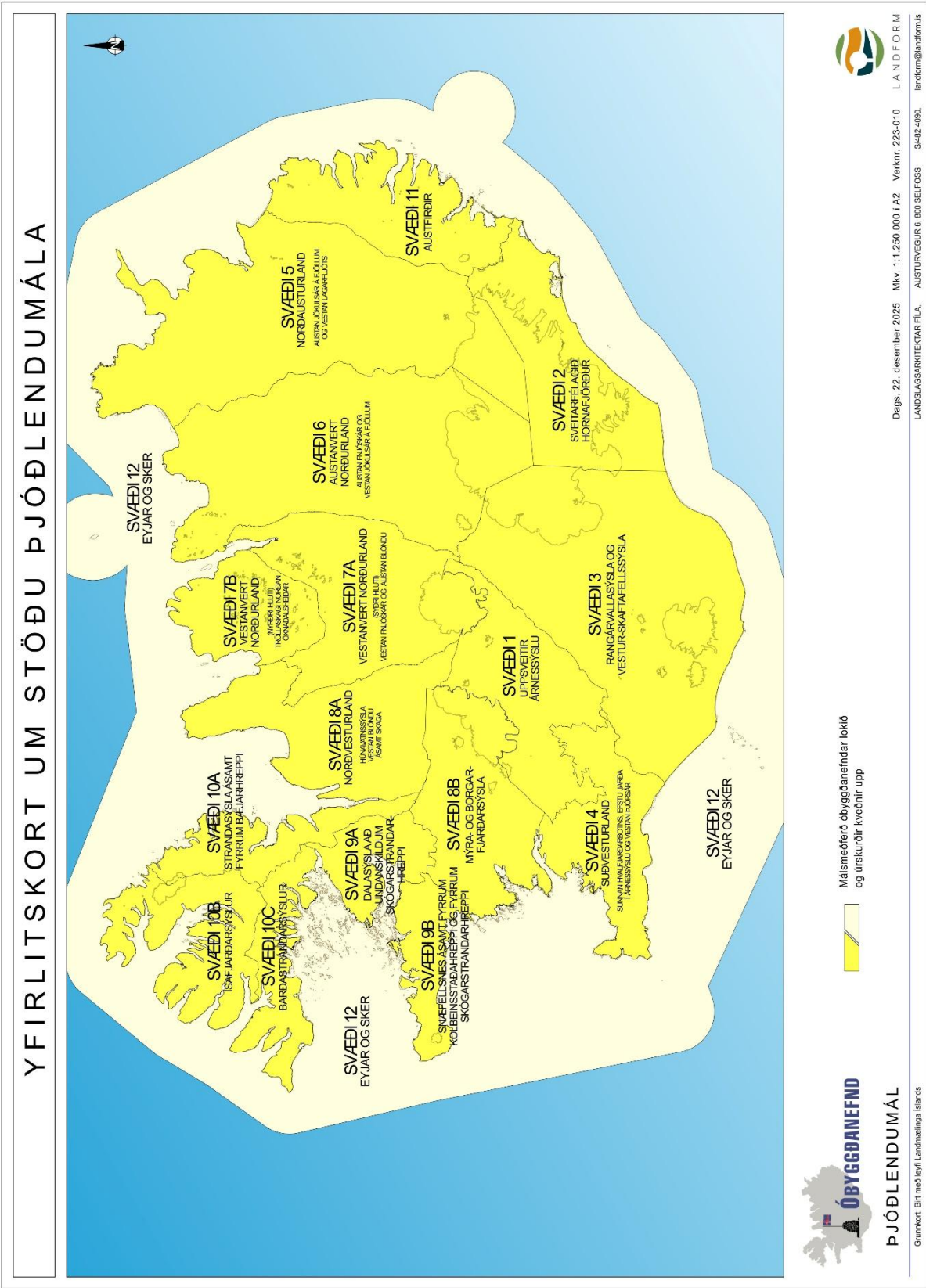

Mynd 2: Mörk jarða á Jökulsárlónssvæðinu og afmörkun Vatnajökulspjóðgarðs.

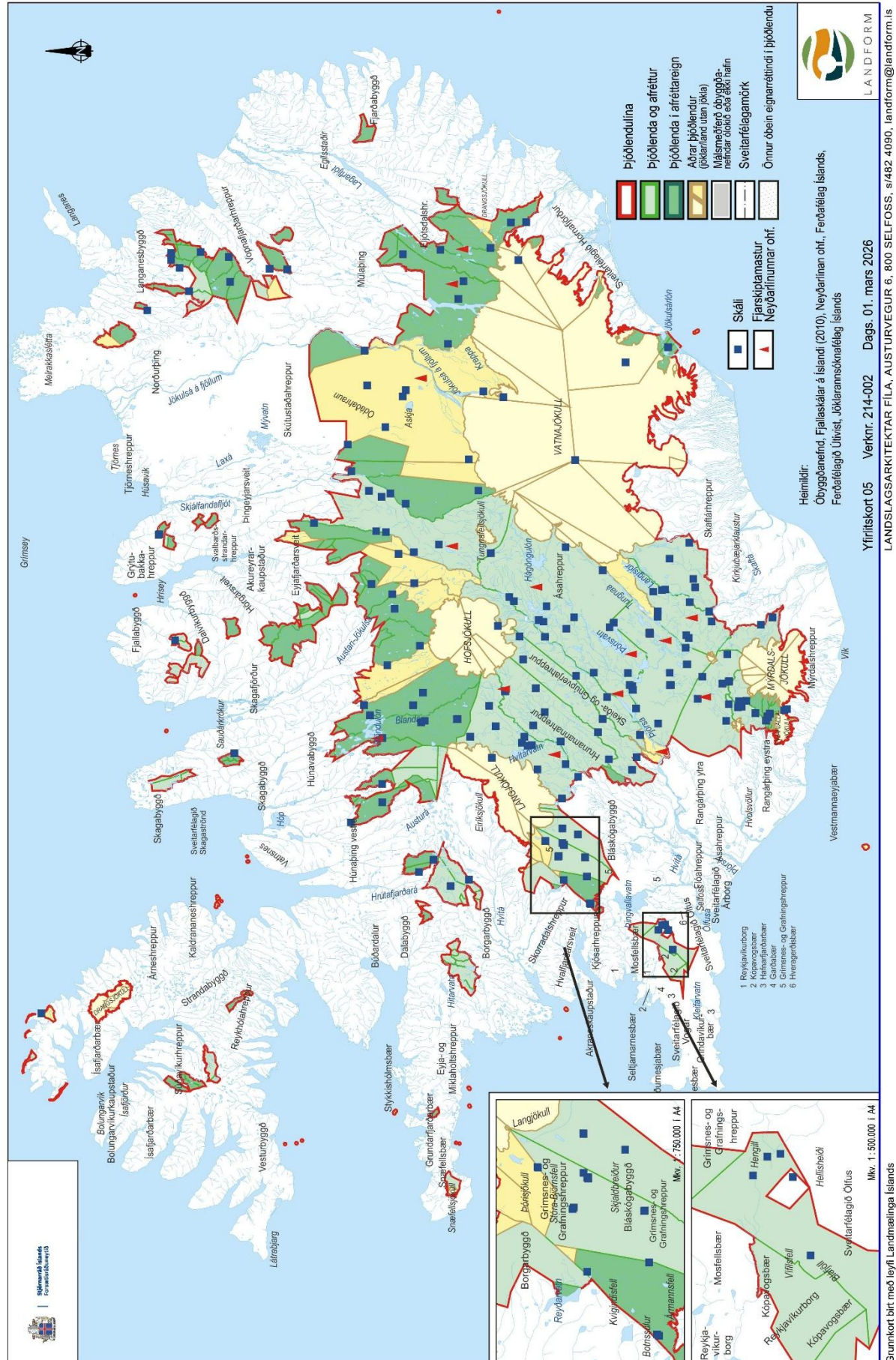
Viðauki.

1. Yfirlitskort yfir þjóðlendur á svæðum 1–12 samkvæmt úrskurðum óbyggðanefndar og niðurstöðum dómstóla.
2. Yfirlitskort um stöðu þjóðlendumála á landinu öllu.
3. Dæmi um landspildublað (Grafarlönd austari og Herðubreiðarlindir).
4. Yfirlitskort yfir skála og fjarskiptamöstur innan þjóðlendna.
5. Yfirlitskort yfir vatns- og jarðhitanotkun innan þjóðlendna.
6. Háspennulínur og -strengir Landsnets innan þjóðlendna.
7. Aflstöðvar, stíflur og lón Landsvirkjunar og Orkuveiturnnar innan þjóðlendna.
8. Staða náma Vegagerðarinnar innan þjóðlendna.
9. Frágangur á námum Vegagerðarinnar innan þjóðlendna.

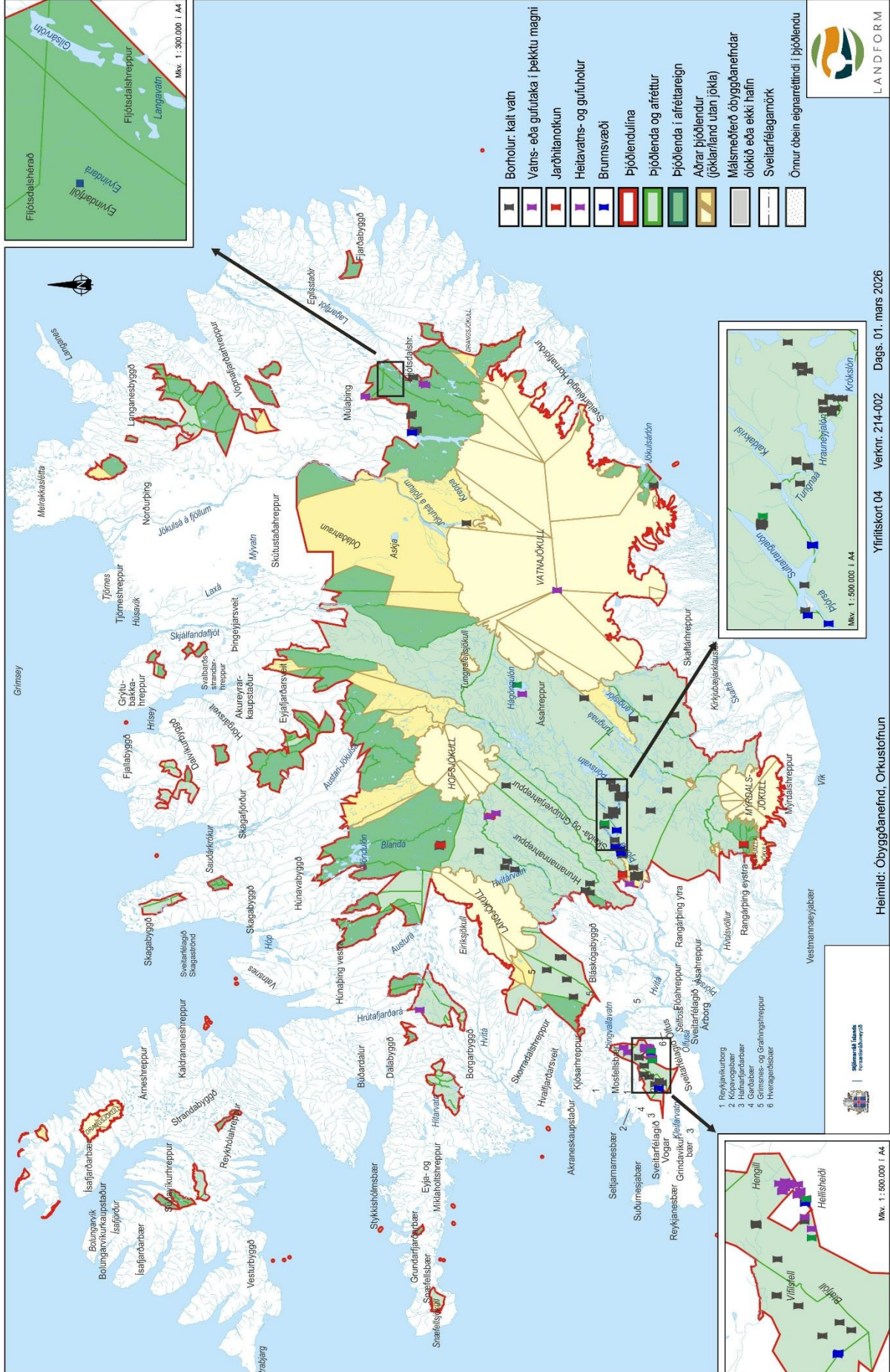

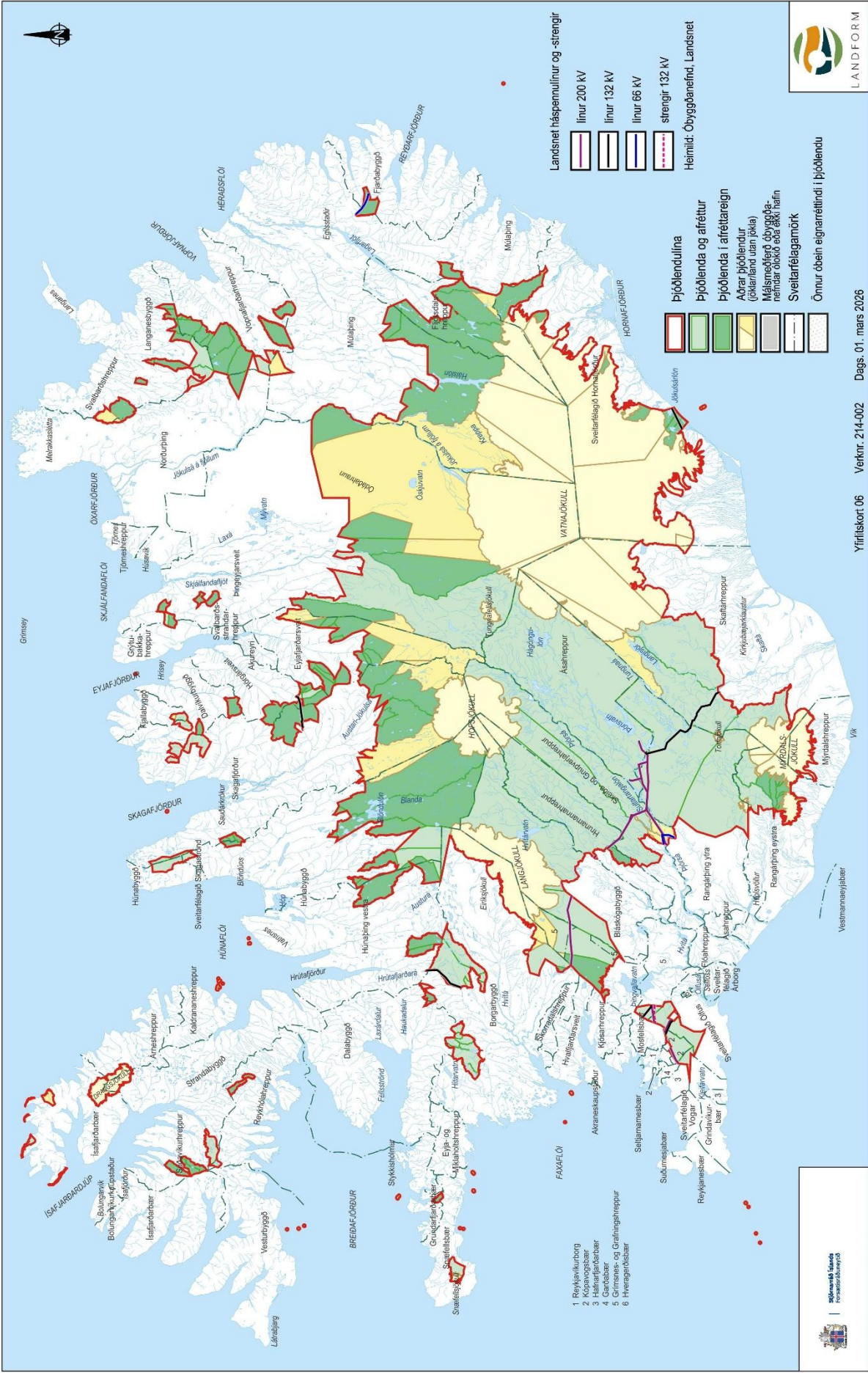
YFIRLITSKORT YFIR SKÁLA OG FJARSKIPTAMÖSTUR INNAN ÞJÓÐLENDNA

YFIRLITSKORT YFIR VATNS- OG JARÐHITANOTKUN INNAN ÞJÓÐLENDNA

HÁSPENNULÍNUR OG -STRENGIR LANDSNETS INNAN ÞJÓÐLENDNA

AFLSTÖÐVAR, STÍFLUR OG LÓN LANDSVIRKJUNAR OG ORKUVEITUNNAR INNAN ÞJÓÐLENDNA

